

Co-funded by the
European Union

ЦН 2021/424879

Подршка промоцији регионалних акција цивилног друштва на Западном Балкану

ПРОМОВИСАЊЕ САРАДЊЕ ИЗМЕЂУ АКТЕРА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА У БОРБИ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

мај 2023

Преглед садржаја

ИЗВРШНИ РЕЗИМЕ	3
УВОД	4
МЕТОДОЛОГИЈА	5
ОБУКА И РАД НА ТЕРЕНУ	5
ОРГАНИЗАЦИЈА ОВОГ ИЗВЕШТАЈА	6
1. ПЕРЦЕПЦИЈА ЈАВНОСТИ О КОРУПЦИЈИ У АЛБАНИЈИ, КОСОВУ И СРБИЈИ	7
1.1 УТИЦАЈ КОРУПЦИЈЕ НА ЖИВОТНИ СТАНДАРД, ГЛАВНИ ПРОБЛЕМИ (ДРАЧ, ЛИПЉАН, СМЕДЕРВО)	8
1.2. „ КОЕГЗИСТЕНЦИЈА“ СА КОРУПЦИЈОМ ИЛИ НЕДОСТАТАК СТРАТЕГИЈА И ВОЉЕ ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЊЕ?	11
1.2.1 ДА ЛИ ЈЕ КОРУПЦИЈА ДЕО СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА ИЛИ НЕДОСТАЈУ ЕФИКАСНЕ СТРАТЕГИЈЕ И ВОЉА ЗА БОРБУ ПРОТИВ ЊЕ?	12
1.3 ПРИТИСАК АДМИНИСТРАЦИЈЕ И ОБАВЕЗА ДАВАЊА МИТА	15
1.3.1 МОГУЋИ СЦЕНАРИЈИ РАЗВОЈА КОРУПЦИЈЕ	16
2. ПЕРЦЕПЦИЈА ЈАВНОСТИ ПОСТУПКА ПРИЈАВЉИВАЊА КОРУПЦИЈЕ	18
2.1 СТОПА ИЗВЕШТАВАЊА И ГЛАВНИ ФАКТОРИ УТИЦАЈА	19
2.2 ГЛАВНИ ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА ОСНОВНИМ ЈАВНИМ УСЛУГАМА	22
3. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	25
3.1. НЕКИ ГЛАВНИ ЗАКЉУЧЦИ	25
3.1. НЕКЕ КЉУЧНЕ ПРЕПОРУКЕ ИСПИТАНИКА	26
ЛИТЕРАТУРА	27

Листа табела

Табела 1. Процена обавезе давања мита	16
Табела 2. Евалуација процеса извештавања	19
Табела 3. Узроци непријављивања случајева корупције	21

листа фигура

Слика 1. Процена перцепције присутне корупције	7
Слика 2. Процена тренда корупције у односу на пре 10 година	8
Слика 3. Тренутни животни стандард данас	9
Слика 4. Животни стандард у односу на пре 3 године	10
Слика 5. Процена најозбиљнијих проблема у дотичним градовима.	11
Слика 6. Практичари корупције	12
Слика 7 . Оцена за први исказ	13
Слика 8. Евалуација за други исказ	14
Слика 9. Евалуација за трећи исказ	15
Слика 10. Могући сценарији за подмићивање	17
Слика 11. Процес пријаве корупције	18
Слика 12. Коруптивна дела запослених у администрацији	20
Слика 13. Пријављивање коруптивних радњи	20
Слика 14. Упућивање у приватне болнице	22
Слика 15. Упућивање и особље	23
Слика 16. Смањење рачуна кроз давање мита	23
Слика 17. Погоршање стабилности услуге након плаћања мита	24

РЕЗИМЕ

Корупција је једна од најчешћих и најчувенијих појава, која се може сматрати заједничким обележјем земаља источне Европе, а посебно западног Балкана. Бројне локалне и међународне студије спроведене су о овом аспекту управљања покушавајући да расветле његове најмрачније углове, али борба се наставља. Овај извештај има за циљ да проучава корупцију на локалном нивоу са циљем да идентификује специфичне проблеме са којима се грађани три секундарна града Албаније, Косова и Србије сусрећу у свакодневном животу и на основу тога формулисање неких препорука и издвајање најбоље праксе једне земље против друге.

За реализацију овог пројекта одабрани градови су град Драч у Албанији, Смедерево у Србији и Липљан на Косову. Подаци прикупљени анкетањем у овим градовима анализирани су у два аспекта: (а) корупција и (б) добро управљање по истој методологији истовремено у сва три града. Сажетак главних налаза извештаја налази се у следећим редовима:

• **Корупција у регресији**

Корупцију сматра озбиљним и веома озбиљним проблемом више од $\frac{3}{4}$ испитаника у свакој од земаља (80,4% у Албанији, 74,6% на Косову и 79,4% у Србији), а њен напредак у последњих 10 година сматра се горим и много горе за 71,7% испитаника у Албанији и 57,9% у Србији.

• **Недостатак политичке воље за борбу против корупције од стране влада земаља**

Политичка воља за борбу против корупције влада земаља у којима је студија спроведена уочена је у веома малом броју (72% испитаника у Албанији не верује у политичку вољу владе, 66% у Албанији и 36% на Косову).

• **Обавеза плаћања мита за добијање основних услуга**

Скоро половина испитаника у Албанији и Србији наводи да су морали да плате мито да би добили основне услуге, дозволе или лиценце, да би убрзали судске процесе или да би ревидирали порезе. На Косову се овај феномен сусреће ређе и испитаници су у већини случајева одлучили да не одговарају.

• **Корумпирани здравствени систем**

Један део испитаника на приватне клинике упућују лекари државних болница где се обраћају да би добили неопходну услугу иу овим случајевима упутница је више од $\frac{1}{2}$ испитаника (77,3% у Албанији, 70% на Косову и 50,5% испитаника). % у Србији) потврђују да су срели исто особље у приватној клиници на коју су упућени.

• **Недостатак информација о процедурама за пријаву коруптивних радњи**

Огромна већина испитаника у три града не зна који процес треба да се примени да би се пријавио коруптивни чин (69,8% у Србији, 69,7% у Албанији и 19% на Косову).

• **Неефикасан, компликован систем извештавања који не нуди заштиту од могуће одмазде**

Више од $\frac{1}{2}$ испитаника у свакој од земаља оцењује систем пријављивања корупције као неефикасан, компликован и осећају се рањивим на могуће одмазде до којих може доћи као резултат пријављивања. Испитаници на Косову углавном бирају да остану равнодушни или да не одговарају на питања овог типа.

• **Главни разлози непријављивања случајева корупције**

Главни разлози због којих грађани одлучују да не пријаве случајеве корупције су:

- Тешко је доказати/пружити доказе да се случај заиста догодио;
- Нема напора да се побољша чак ни у случајевима када се доносе одлуке;
- Забринутост која долази као резултат страха од могућих одмазди;

У уводу

Овај извештај представља резултате једног од три истраживања спроведена у оквиру пројекта Фонда за западни Балкан (ВБФ) „Промовисање сарадње између актера цивилног друштва у борби против корупције“, чији је циљ јачање локалних капацитета у подршци грађанској свести. у борби против корупције. Пројекат се фокусира на три земље Западног Балкана и спроводи га од

[Албански центар за економска истраживања](#) у Албанији, [Институт за истраживање корупције](#) у Србији и Организација “[СОНУ](#)” на Косову.

АЦЕР и ЦОхУ су организације цивилног друштва које су чланице мреже [СЕЛДИ](#) ((Southeast European Leadership for Development and Integrity) ¹пројекта који је креиран пре више од једне деценије и фокусиран је на област борбе против корупције и доброг управљања, а тренутно се састоји од 39 чланова и сарадника. Искуство СЕЛДИ-а помогло је двома партнерским организацијама у прилагођавању методологије овог пројекта, односно методологије за праћење корупције ЦМС (Corruption Monitoring System) ².

Генерално, земље Западног Балкана које потичу из заједничке комунистичке прошлости трпе присуство и последице феномена корупције. Према Transparency International (ТИ), корупција у три анализираних земље и даље представља озбиљан проблем. Ако погледамо годишњи индекс корупције за три земље укључене у пројекат који подржава ВБФ, примећује се да се, у периоду 2018-2022, налази да индекс перцепције корупције варира од (35) до (38) на скала од 0 од 100 где је 100 веома чисто, а 0 веома корумпирано, то значи да су све три земље ниже рангиране у поређењу са остатком света ³.

Смањење корупције и унапређење управљања по овом основу један је од предуслова економског и друштвеног напретка и чланства у Европској унији, стога владе појединих земаља улажу напоре за успешну борбу против корупције, за коју се процењује да је присутна у свим областима живота. У напретку годишњих извештаја Европске уније, корупција и даље остаје главна препрека за даљу интеграцију анализираних земаља.

Кроз имплементацију овог пројекта предвиђено је да се на основу перцепције грађана у дотичним општинама представе општи погледи и перспективе о корупцији и њеном утицају на квалитет јавних услуга које се пружају. Закључци који се доносе из антикорупцијске анкете спроведене кроз овај пројекат, процењује се да се могу користити за покретање, евалуацију и предузимање неопходних реформи које подржавају добру локалну управу и које су примењиве у свакој земљи.

¹СЕЛДИ је највећа мрежа цивилног друштва за борбу против корупције и добро управљање у југоисточној Европи. На свом почетку окупљао је 17 партнера из 9 земаља Југоисточне Европе (тренутно 39 чланова и сарадника). СЕЛДИ има децентрализовану управљачку структуру и тренутно је координација мреже поверена Македонском центру за међународну сарадњу (МЦИЦ).

² https://acer.org.al/wp-content/uploads/2021/09/ACER_SELDI_ENG_CMS-2021-FINAL.pdf

³ <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање прати приступ у три корака: - прво, идентификовани су потенцијални градови у којима ће се анкета одржати. Груписање и селекција је извршена на основу индикатора као што су усклађеност са циљевима пројекта, односно изабрани су градови средње величине (не главни градови земаља учесница у пројекту), градови који се налазе недалеко од главног града, са слична популација и показатељи са главним градом, присуство које се може идентификовати кроз медијске оптужбе у вези са корупцијом на локалном нивоу, итд. Изабрани градови, на основу ових критеријума, су: Драч (Албанија), Смедерево (Србија) и Липљан (Косово).

Затим је, на основу доступности детаљних демографских података сваког од одабраних градова у којима ће се пројекат реализовати, направљен и тестиран нацрт упитника који је коришћен за истраживање. Након тога, истраживање је обављено истовремено у три земље (града) које су учествовале у пројекту. Интервјуи су вођени лицем у лице ⁴методом CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing), а упитници су снимљени у АЦЕР систему за пренос података.

Упитник је направљен на основу познате примењене методологије из сличне студије коју подржава Савет Европе. ⁵Како је фокус тренутног пројекта на корупцији на локалном нивоу, АЦЕР је заједно са пројектним партнерима направио неке модификације садржаја анкете, задржавајући главне делове који се односе на антикорупцију, али мењајући неке од опција одговора који се односе на са специфичностима земаља учесница ⁶. Коришћени узорак укључује одраслу популацију у одговарајућим општинама која живи иу руралним и у урбаним подручјима.

На крају анкете, резултати интервјуа и налази студије анализирани су кроз СПСС програм како би се пружио детаљан преглед ситуације са корупцијом на локалном нивоу, као и активности и политичке препоруке за које грађани сматрају да би требало бити предузете од стране локалних власти у свакој земљи која учествује у пројекту.

Тренинг и рад на терену

Међу првим активностима пројекта била је обука представника партнерских организација које реализују пројекат, развијен у Приштини. Обука се састојала од појашњења методологије пројекта како би три партнерске организације могле да обезбеде упоредиве податке између себе. Након појашњења методологије и одабира упитника, сваки од партнера је одабрао појединце који ће бити ангажовани на попуњавању упитника у одговарајућим областима, како би се обавио дефинисани број интервјуа (450 интервјуа у свакој земљи). Да би анкетари стекли упитник и разумели методологију пројекта, партнери су за њих развили посебну обуку која детаљно објашњава сваки део упитника, као и технику адресирања питања и документовање одговора путем таблет рачунара. за пренос на систему АЦЕР-а.

Метода одабрана за добијање случајног узорка је метода „седмих врата“. Према овом методу, након утврђивања граница групе, анкетари бирају насумично место са које ће започети интервју и одатле систематски настављају. Након што су врата (кућа/стан) насумично одабрана, анкетари бирају следећа врата користећи овај метод. Дакле, након што се унапред одреди кућа која ће имати број 1, бира се следећа кућа са бројем 7 и тако даље (разлика од једних врата до других мора бити 6). Ово се ради у функцији дистрибуције узорка који се узима у интервјуу.

Када је породица која ће бити интервјуисана идентификована, испитаник у тој породици мора бити старији од 18 година и најближи рођендан. На овај начин, сваки интервју који је обавио анкетар аутоматски је одмах уплоадован на наменски сервер, који се налази у просторијама АЦЕР-а. База података се прогресивно ажурирала на серверу и омогућила периодичну контролу тока процеса прикупљања података.

⁴Према договору АЦЕР-а са друга два партнера на пројекту, ову техничку могућност су они искористили, па је база података централизована у АЦЕР-ов систем електронског преноса података

⁵ <https://rm.coe.int/16806ed5af>

⁶Пројектна методологија, чији је део анкетни упитник, је широко дискутована и договорена између пројектних партнера на Радионици у Приштини (1.02.2023.)

ОРГАНИЗАЦИЈА ОВОГ ИЗВЕШТАЈА

Овај извештај, како би се у јасном и разумљивом облику изразили налази три земље које су анализирали спољни читаоци, подељен је у неколико подтема које су следеће:

Прво подпитање тиче се перцепције јавности о корупцији у Албанији, Косову и Србији. Ова подтема обухвата у себи утицај корупције на животни стандард, главне проблеме (Драч , Липљан , Смедерево) и поставља питање: „Суживот са корупцијом или недостатак стратегија и воље за борбу против ње?“. Ова подтема такође покрива притисак администрације и обавезу давања мита. Све ове тачке се посматрају у локалном контексту, упоређујући три земље на које је пројекат фокусиран.

Друго потпитање се фокусира на перцепцију јавности о поступцима пријаве корупције, дајући јасну слику о томе шта мисле и сазнања испитаника о процесу притужби на коруптивна дела у јавној управи, под панорамом поређења између три града и земље. Ова подтема даље анализира стопу пријављивања и главне разлоге који утичу на непријављивање чак иу случајевима када постоје разлози за то (као што су случајеви директног подмићивања). Други фокус овог потпитања су главна питања у вези са основним јавним услугама које су витална потреба за грађане сваке земље.

Трећа подтема одражава главне закључке и препоруке извештаја, фокусирајући се на налазе три земље. Овај пододељак прво даје главне налазе или закључке извештаја, а затим наставља са главним препорукама испитаника у сваком од одговарајућих градова (Драч , Липљан и Смедерево).

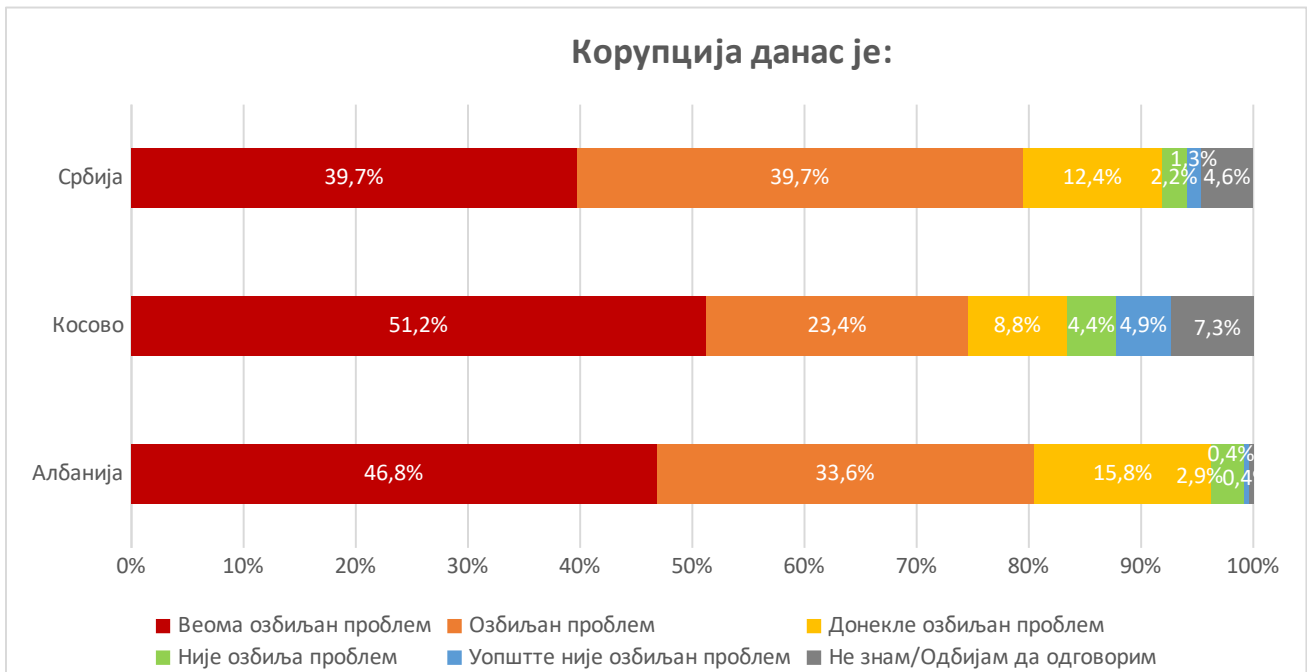
1. ПЕРЦЕПЦИЈА ЈАВНОСТИ О КОРУПЦИЈИ У АЛБАНИЈИ, КОСОВУ И СРБИЈИ

Земље западног Балкана су земље које су годинама карактерисале висок ниво корупције и њен притисак. Можемо поменути налазе регионалног истраживања заснованог на систему праћења корупције који пројекат СЕЛДИ спроводи ⁷по истој методологији од 2002. године, из чега произилази да све три анализирани земље имају висок притисак корупције. У налазима последњег извештаја ЦМС (2021), произилази да је проценат могућности притиска корупције ⁸64% за Албанију, 63% за Косово и 55% за Србију. ⁹ЦМС, за разлику од ове студије, је национално проширен на одговарајуће земље и налази се упоређују између њих.

Упркос ширем обиму ЦМС-а, подаци о степену корупције из истраживања које је пројекат који подржава ВБФ спровео само у једном граду сваке земље блиски су онима из последњег СЕЛДИ-ја, односно перцепцији грађана о овоме. феномен корупције је сличан. Као што се може разумети са доње слике 1, *перцепција корупције као озбиљног и веома озбиљног проблема* је и даље веома висока у све три земље, односно 80,4% у Албанији, 74,6% на Косову и 79,4% у Србији. Чињеница да иако је Косово најмлађа земља међу земљама обухваћеним анализом, оцена феномена корупције је веома блиска са друге две земље, Албанијом и Србијом (са разликом од -4,8% са Србијом и -5,8% са Албанијом).

На Косову се такође примећује већи број оних који се одреде да не одговоре избором опције „не знам/одбијам да одговорим“, на нивоу од 7,3%. Ово показује неспремност да се одговори, која може произаћи из недостатка информација или неспремности да се одговори из различитих разлога, укључујући невољност да се отворено говори о овом феномену.

Слика 1. Процена перцепције присутне корупције

У процени тренда корупције у односу на пре 10 година (видети слику 2), чини се да су разлике између земаља разноврсније. У процени тренда корупције на 4 скале, где је 1 – много горе и 4 – много смањено, највећи напредак у борби против ње, може се у потпуности рећи да Косово има

⁷За више информација о пројекту посетите: <https://seldi.net>

⁸ „Притисак корупције“ одражава случајеве покретања тражења мита од стране јавних службеника: било директним тражењем неформалне уплате или индиректним назнаком да би неформално плаћање довело до позитивног (за грађанина) исхода.

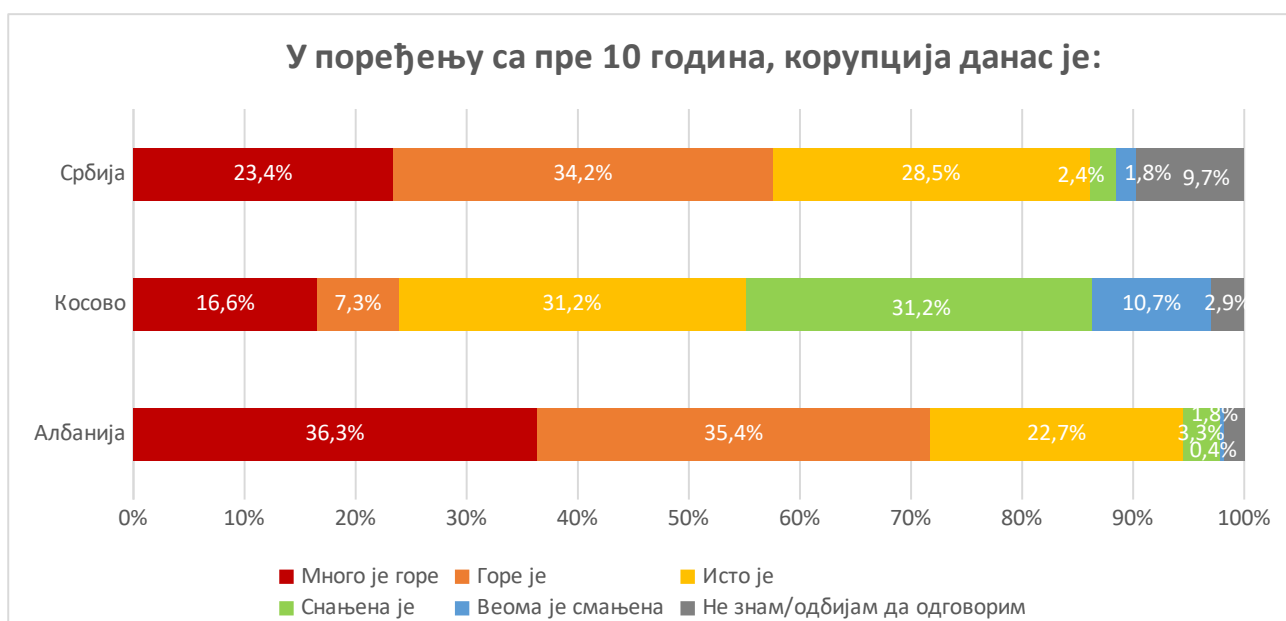
⁹За више: <https://seldi.net/wp-content/uploads/2020/10/Infografik-01-Insights-from-SELDIs-Corruption-Monitoring-System-2021.pdf>

процену од 41,9% за групе одговора. *се смањило и знајно смањило*, за разлику од Албаније и Србије које имају много ниже цифре за ове опције (односно 3,7% у Албанији и 4,2% у Србији). Подаци о Косову показују да је општа перцепција становништва да је корупција у порасту, чиме се повећава поверење јавности у управљање и правду.

У међувремену, ситуација је другачија у случају Албаније, где је перцепција корупције претрпела упадљиву регресију са 71,7% испитаника који ниво корупције процењују *као јори и мноо јори* у односу на последњих 10 година. Слична ситуација је иу Србији са 57,9% испитаника који тренд корупције оцењују као лошији и много гори, бројке које се опет сматрају високим и са значајном разликом са Косовом које за овај показатељ има број од 23,9%.

Још нешто што се примећује јесте чињеница да је Албанија, чини се, забележила низак и безначајан напредак, остајући у земљи-броју, са свега 22,7% испитаника који корупцију процењују на истом нивоу као пре 10 година. за разлику од Косова, које има цифру од 31,2% и Србије, респективно, 28,5% за исти показатељ. Чини се да су политички догађаји последњих година у великој мери утицали на Србију и Албанију, смањујући поверење у политичку вољу за борбу против корупције, док је Косово, иако најмлађа земља у анализи, забележило значајан напредак у побољшању перцепције грађана у односу на ову појаву. корупције.

Слика 2. Процена тренда корупције у односу на пре 10 година

1.1 Утицај корупције на животни стандард, главни проблеми (Драч , Липљан , Смедерво)

Испитаници су упитани како оцењују свој тренутни животни стандард (Слика 3) иу поређењу са пре 3 године (Слика 4). Што се тиче процене тренутног животног стандарда, сличан тренд се примећује и за опцију „скоро исту (праведну)“ за три земље, пошто су највише бројке за ову опцију избора (50% на Косову, 48% у Србији и 45% у Албанији).

Најпозитивнији тренд чини се у Србији, са само 1% испитаника који свој тренутни животни стандард у односу на пре 3 године оцењује као *лош/веома лош* у поређењу са Косовом, где га је као опцију изабрало 35% испитаника, а Албанија (33%). Ова разлика између Србије и друге две земље показује да су владине мере за суочавање са кризом, посебно у погледу запошљавања и социјалне подршке, биле делотворније од мера које су предузете у друге две земље. Још нешто вредно помена је чињеница да перцепцију животног стандарда људи карактерише доза субјективности јер је условљена њиховим културним нивоом или социо-економским окружењем у којем живе, па су разлике у мишљењима све више прихватљиве. за упоредну анализу од једне земље до друге.

Слика 3. Тренутни животни стандард данас

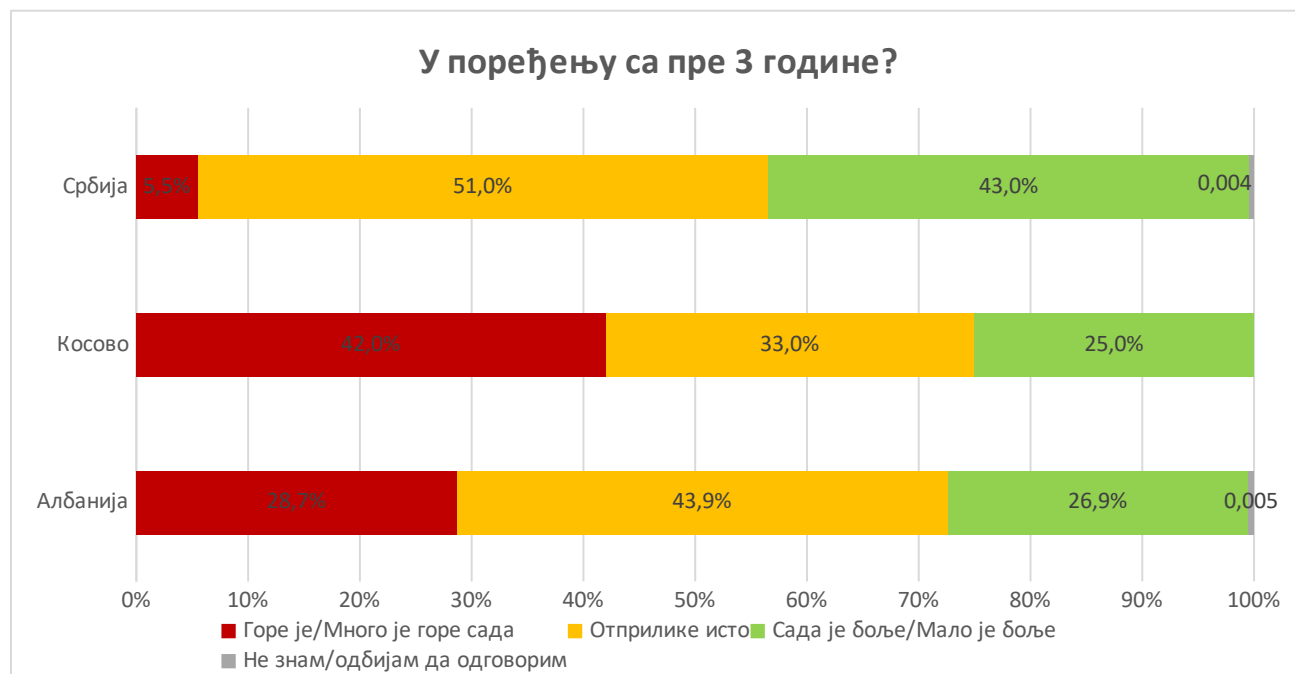

У међувремену, што се тиче поређења тренутног животног стандарда са стањем од пре 3 године (Слика 4), примећује се да је специфична тежина испитаника слична у Србији и Албанији када је у питању опција „отприлике иста“ која има највећа учесталост одговора, односно 51% у Србији и 43,9% у Албанији (33% на Косову), док Косово има највећу учесталост за опцију *горе сада/многo горе сада*, односно са процентом одговора од 42% у поређењу са 28,7% Албаније и 5,5% Србије.

Чак и у питању о тренутном животног стандарду, Косово је имало највећу учесталост испитаника који су изабрали *лош/веома лош* (35%), а Србија најмањи број (1%). Ове разлике показују узнемирујућу тренутну економску ситуацију и да Влада Косова није дала дужну важност испуњавању својих обећања да ће побољшати животни стандард својих грађана и да су очекивања грађана већа од оних у суседним земљама са њима.

У међувремену, чини се да Србија има најбољи учинак у овој области са 43% испитаника који сматрају да је животни стандард *добар/веома добар* него пре три године у поређењу са Албанијом (26,9%) и Косовом (25%). Чини се да је тренд сличан и за садашњи животни стандард (Слика 3) и за упоредиви стандард током година (Слика 4).

Слика 4. Животни стандард у односу на пре 3 године

Испитаницима је постављено питање шта сматрају најозбиљнијим изазовом свог града са листе проблема (Слика 5), из које се види да су *корупција* и *политичка нестабилност* један од главних проблема који се најчешће среће у Србији (10%), али и у Албанији (7%)¹⁰. Ови подаци такође одговарају процени прошле године (2021) Светске банке за индикаторе светске управе где анализирани земље имају слабу тежину у областима политичке стабилности и контроле корупције.¹¹

С друге стране, проблеми као што су *низак квалитет* и *високи трошкови здравствене заштите* сматрају се узнемирујућим феноменом за Албанију (6%) и Косово (5%), док у Србији само 1% испитаника бира овај проблем у односу на друге. Иста ситуација је и са проблемом миграција, где га је у Албанији као најозбиљнији проблем изабрало 6% испитаника, као и 6% на Косову, док га је у Србији изабрало само 1% испитаника. Чини се да су ови резултати резултат релативно вишег животног стандарда Србије у односу на друге две земље, што се такође огледа у претходној анализи, што ове појаве чини да се ове појаве не налазе на листи најургентнијих озбиљних проблема за земљу.

У случају Албаније, ова два индикатора (*корупција* и *политичка нестабилност*, *низак квалитет* и *високи трошкови здравствене заштите*) су у логичном односу између њих: што је нижи ниво јавне здравствене службе, грађани ће више трошити на приватне болнице или чак у иностранству да би добили услугу коју сматрају потребним. Трошак овог другог увећава постојање јавно-приватног партнерства као и недостаци у шеми здравствене заштите, у којој доприносе запослени, али услуге које вам се враћају су на занемарљивом нивоу.

¹⁰ Албанија и Косово – и једни и други су очигледно забринути због емиграције, која је последњих година достигла алармантне нивое, што утиче на смањење активне радне снаге, али и на динамику демократских процеса. Емиграција се такође сматра фактором који негативно утиче на пад учешћа грађана на изборима 14. маја 2023. године у Албанији.

¹¹ За више информација о пондерисању индикатора у анализи Светске банке о индикаторима глобалног управљања, посетите: [:https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports](https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports)

У Србији се напомиње да је значајан број испитаника који су се определили за опцију „Остало“ (19%) када им је тражено да изаберу најтежи проблем земље, за разлику од Албаније (6%) и Косова (3%). Чини се да су проблеми друштва ове земље шири и да испитаници на листи датог упитног упитнику нису нашли свој најзабрињавајући проблем.

Слика 5. Процена најозбиљнијих проблема у дотичним градовима.

1.2. „Коегзистенција“ са корупцијом или недостатак стратегија и воље за борбу против ње?

Како би боље разумели приступ испитаника корупцији и коме приписују тај феномен, испитаници су упитани из које групе се корупција више практикује (Слика 6). Група која има највећу учесталост избора у све три земље су политичари, изабрани у Албанији - 58%, Србији - 52% и Косову - 46%. Борба против корупције је везана за политичку вољу у перцепцији грађана и стога је прст уперен у политичаре.

Оно што је такође приметно је већа перцепција у Албанији да корупцију практикују и званичници (31%), што се може оспорити чињеницом да је Албанија земља са високим нивоом партијског покровитељства и непотизма, за разлику од знатно ¹²нижег цифра ове перцепције у Србији (11%), наговештавајући да српска администрација може бити ефикаснија у пружању јавних услуга на локалном нивоу.

Позитивна за Србију је перцепција да су за појаву корупције одговорни и грађани (15%) који сарађују, што имплицира да је свест становништва о овом фактору већа него у друге две земље где су бројке за овај показатељ свега 2% (Албанија) и 4% (Косово).

Већи број људи на Косову који *не одговарају, не знају/одбијају да одговоре*, показује да је свест о ефектима корупције мања и да је притисак на узбуњиваче корупције већи.

¹² Уз подршку Америчке амбасаве у Тирани, АЦЕР је предузео специјалну студију на ову тему, чији се налази треба да буду објављени до 2023. године.

Слика 6. Практичари корупције

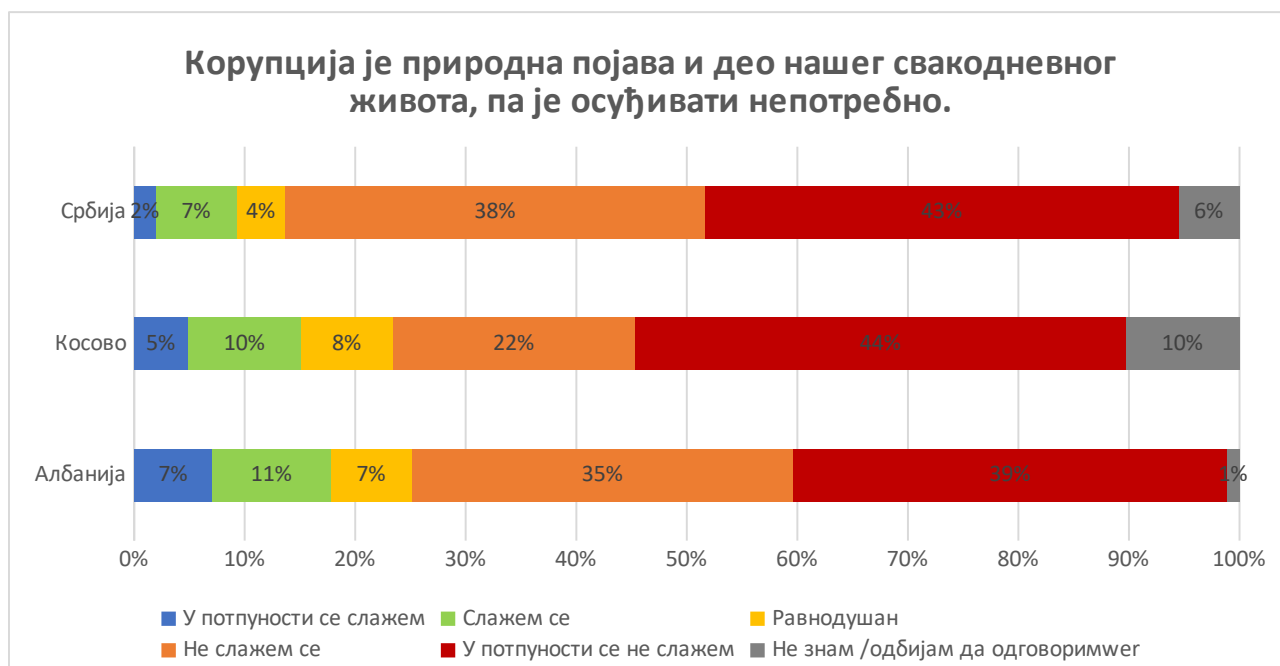
1.2.1 Да ли је корупција део свакодневног живота или недостају ефикасне стратегије и воља за борбу против ње?

Испитаници су замољени да оцене три различите тврдње о корупцији на скали од 1-5, при чему се 1 – уопште се не слаже и 5 – потпуно слаже. Тренд за три земље је сличан за сваку од тврдњи, са малим разликама међу њима. Детаљне анализе сваког од њих су дате у наставку.

Прва тврдња се односи на третирање *корупције као рутинске појаве, смањујући њено одошвање неопходним* (Слика 7), са чиме се не слаже већина испитаника у три земље (односно 81% у Србији, 74% у Албанији и 66% на Косову). *У њој уопштини се не слажем са изјавом*. Ове бројке су позитивне јер показују да расте свест грађана за борбу против корупције, у све три земље, с обзиром на то да је она једна од појава која остаје главна препрека интеграцији у Европску унију (Србија и Албанија тренутно има статус земље кандидата).

Забрињавају остали испитаници, углавном у Албанији и на Косову, који су изабрали опције *иошйуно се слажу/слажу и индиферентни* (23% на Косову, 25% у Албанији и 13% у Србији), где скоро $\frac{1}{4}$ испитаника корупцију види као рутинску појаву против које се не треба борити/указивати. Из тог разлога, у овим земљама треба ојачати улогу организација цивилног друштва у подизању свести становништва о негативним ефектима које корупција доноси у њихове животе, потреби да се она прокаже и начинима решавања њихових притужби.

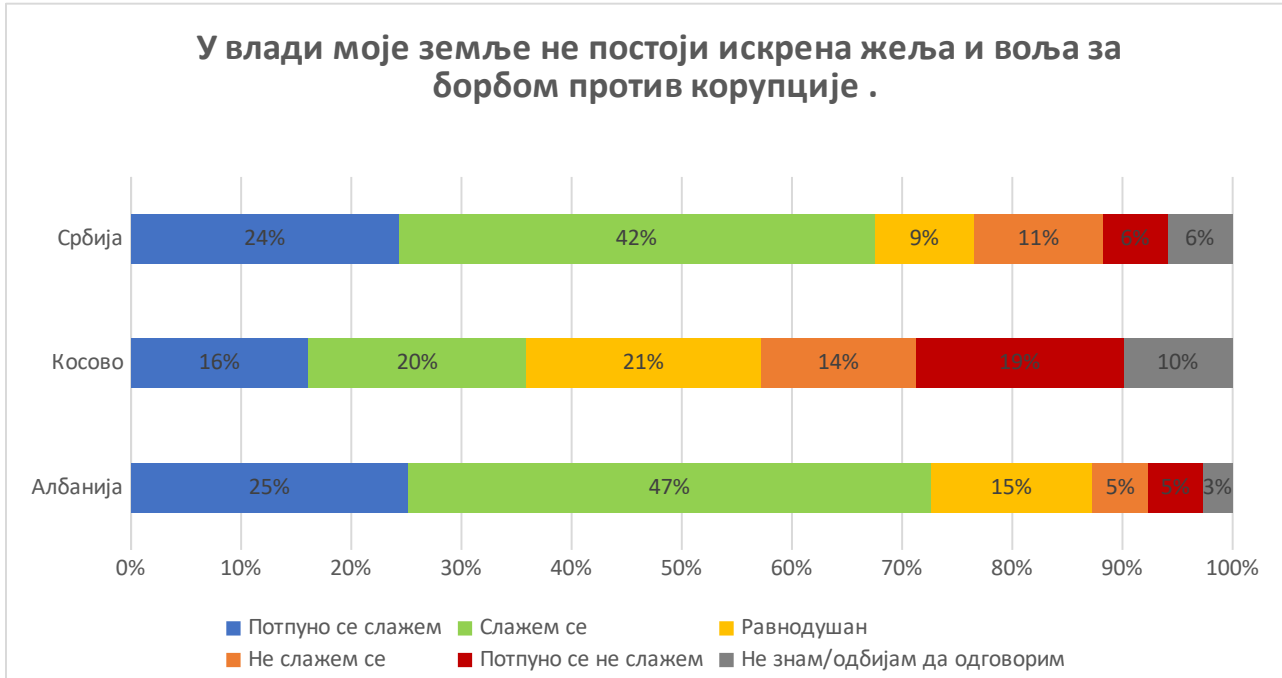
Слика 7. Оцена за прву изјаву

Друга констатација се односи на *иолићичку вољу за борбу ироћив корућције* у владама дотичних земаља, из чега примећујемо да се већина испитаника у Албанији и Србији *слаже и иошйуно слаже* да недостаје *искрена иолићичка воља* (72% у Албанији) и 66% у Србији), ови бројеви показују ниско поверење грађана према власти. Ово неповерење је везано и за ранија сазнања о корупционашима, где су највећу тежину имали политичари.

Напомиње се да Косово има најмањи број испитаника који *се слажу* и *још још се слажу* са тврдњом (36%) и највећи број испитаника који бирају опције *равнодушан/не слажу се* и *још још се не слажу* (54%), што значи да грађани Косова имају више поверења да влада има политичку вољу и да улаже напоре у борби против корупције у земљи. На ове разлике између земаља утиче и чињеница да је Косово најмлађа земља међу њима која се суочава са многим перипетијама и државама које га још нису признале као државу и напори Косова у том правцу су све већи.

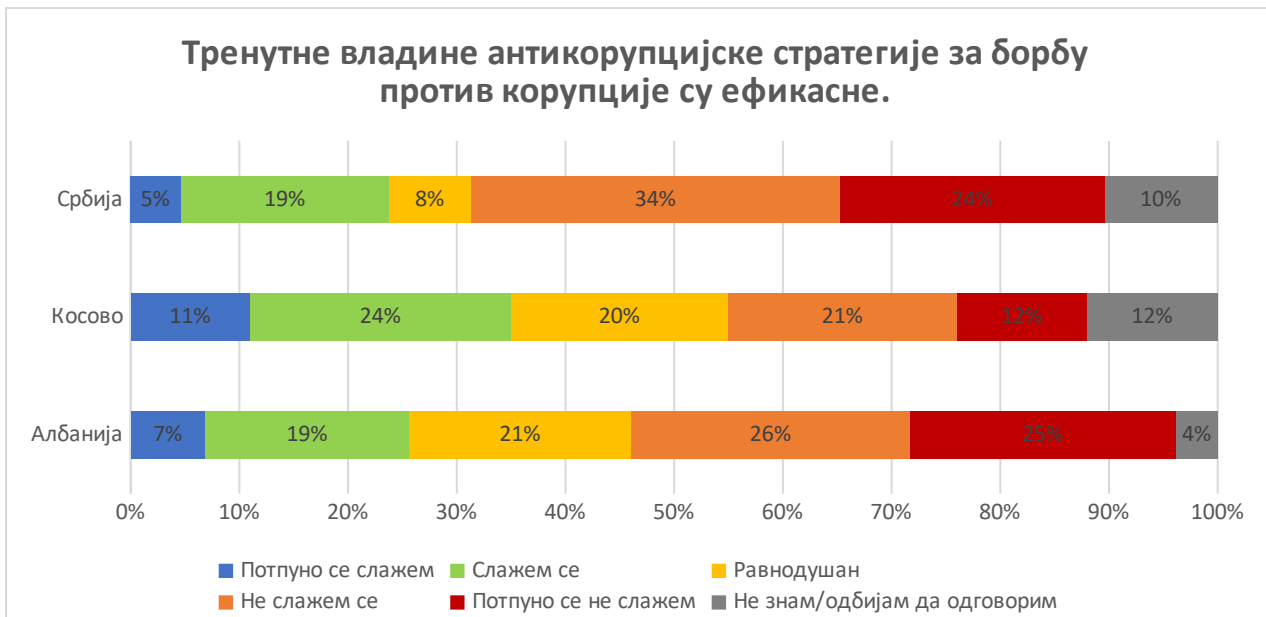
Слика 8. Оцена за другу изјаву

Трећа изјава тражи од испитаника да процене чињеницу да су *антикорупцијске стратегије актуелне власти ефикасне* , са чиме се значајан број испитаника *не слаже* и *још још не слаже* са тврдњом (58% у Србији, 51% у Албанији и 33% у Косову). Док је највећи број испитаника који *се слажу* и *још још слажу* са тврдњом на Косову (35%) у поређењу са Албанијом (26%) и Србијом (24%). Опет, налазимо позитивнији приступ међу грађанима Косова који изгледа имају више поверења него у друге две земље да се против *корупције може борити* и да *их влада подржава у борби против ње*.

Оно што је приметно у овој констатацији је велики број испитаника који бирају да остану равнодушни или не одговоре (32% на Косову, 25% у Албанији и 18% у Србији). Разлог зашто се то дешава може бити чињеница да грађани немају потребне информације о антикорупцијским мерама које предузимају владе њихових земаља и због тога бирају да не реагују или се унапред најаве. Ове створене просторе треба да искористе организације цивилног друштва у земљи да допринесу подизању свести грађана о проблемима који их окружују.

Слика 9. Оцена за трећи исказ

1.3 Притисак администрације и обавеза давања мита

Грађани су упитани колико често (колико често) *мораће да плаћају незванична плаћања да бисмо добили потребну услугу за неке категорије услуга*, процењујући њихов одговор на скали од 1-5 где је 1 – *никада* и 5 – *увек* (Табела 1). Генерално, примећује се да су највише фреквенције за опцију одговора „*често*“, што значи да су притисци за мито присутни у све три анализирани земље.

Што се тиче примања основних услуга, напомиње се да су испитаници из све три земље изабрали опцију „*често*“ (односно 40,3% у Албанији, 34,2% у Србији и 25,9% на Косову), док је на Косову највећи број испитаника који су изабрали опцију „*никад*“ (16,1%) и „*Не знам/одбијам да одговорим*“ (17,1%). Ови подаци су забрињавајући и треба их посматрати са посебним интересовањем, јер немогућност добијања основних услуга без плаћања на руке доказује лоше управљање и нефункционисање државе на алармантном нивоу.

Док да би добили дозволе или лиценце, Албанија има највећи број испитаника који бирају опцију „*често*“ (35,6%), док на Косову и Србији највећи број испитаника бира *да не одговори* (23,5% на Косову и 28% у Србији). Упркос томе што су испитаници одлучили да не одговоре, обе земље имају висок проценат избора опције „*највише њих*“ са по 21% у свакој¹³.

За опцију *убрзања судских поступака*, Албанија и даље има исту тенденцију као у две горе наведене изјаве, док 39,7% испитаника у Србији и 26,8% њих на Косову не одговара. Косово има висок проценат испитаника који бирају опцију „*никад*“ (24,4%), што значи да је правосудни систем ове земље мање погођен корупцијом у односу на друге две земље које анализирамо.

За пореску службу, већина испитаника у Албанији и Србији изабрала је опцију *да често морају да дају мито* (27,8% у Албанији и 28,9% у Србији). Док на Косову изгледа да значајан број испитаника *никада* није морао да плати мито за ову услугу (23,9%), а већина одлучује *да не одговори* (28,3%).

Генерално, чини се да је администрација Косова мање корумпирана у поређењу са друге две земље у којима су грађани често морали да плаћају мито да би добили основне услуге.

Табела 1. Процена обавезе плаћања мита

Колико често типична домаћинства имају обавезу да дају незванична плаћања или поклоне/поклоне јавним службеницима? ¹⁴						
Рате	Никада	Ретко	Често	Највише	Увек	ДК/НА

¹³Овај висок ниво корупције такође је откривен у бројним претходним студијама које је АЦЕР спровео у последње две деценије.

¹⁴Вредности су изражене у %

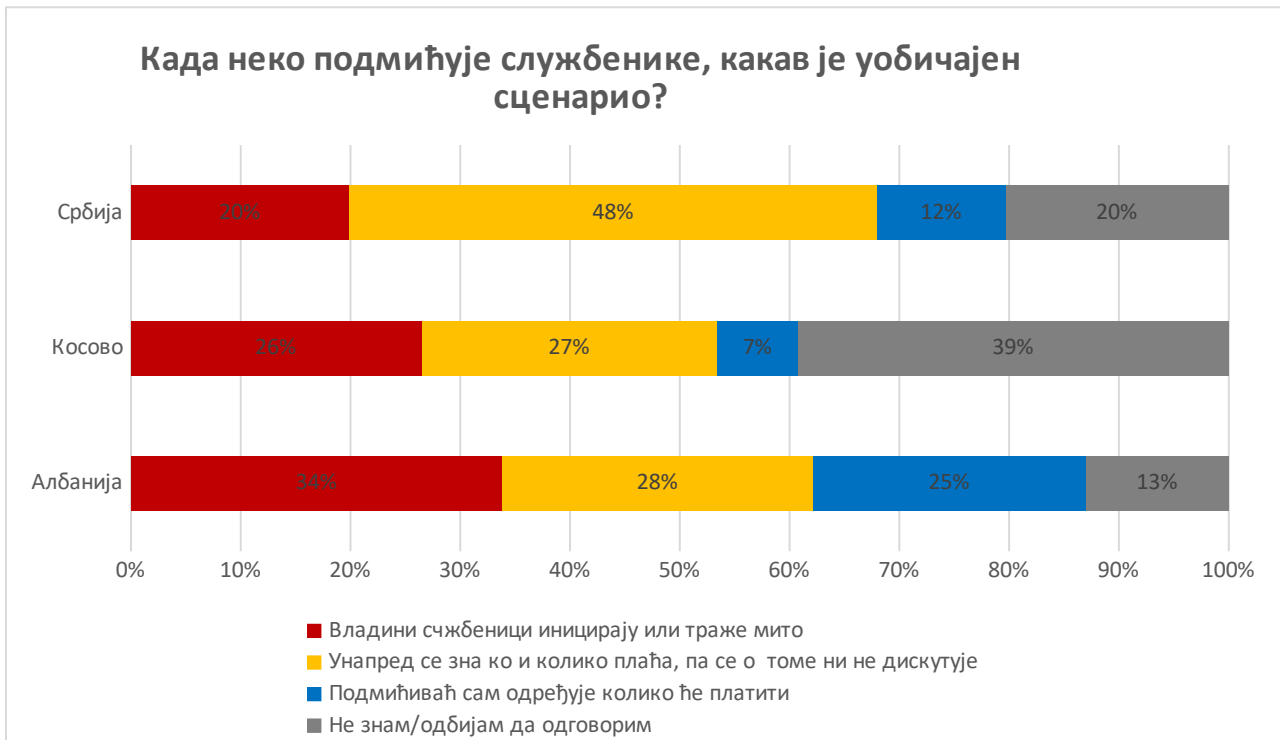
Држава	пула			КСК			РС			пула			КСК			РС		
	АП	КСК	РС	АП	КСК	РС	АП	КСК	РС	АП	КСК	РС	АП	КСК	РС	АП	КСК	РС
За добијање основних јавних услуга	3.3	16.1	7.3	18.5	23.4	40.3	25.9	25.9	34.2	21.2	14.2	9.7	10.2	2.1	2.0	6.5	17.1	13.9
За добијање лиценци или дозвола	3.8	19.1	9.3	19.4	10.8	35.6	20.1	25.8	18.7	21.1	21.0	8.9	5.4	6.6	13.6	23.5	28.0	28.0
Убрзати судске поступке у правосудју	3.1	24.4	7.7	14.5	11.2	33.6	14.2	27.2	22.0	13.7	7.9	12.7	0.0	2.0	14.0	26.8	39.7	39.7
За ажурирање/ревизију у пореског статуса	4.7	23.9	4.6	16.5	17.6	27.8	16.1	28.9	17.6	9.8	19.6	7.3	4.4	19.2	26.1	28.3	15.9	15.9

1.3.1 Могући сценарији развоја корупције

Грађани све три земље упитани су какав је уобичајен сценарио у случајевима када сте под притиском да дате мито (Слика 10), из чега произилази да је највероватнији сценарио у Албанији са скоро 1/3 (34%) испитаника који оно што потврђују јесте да службеник управе сам подразумева или тражи мито за пружање услуге за коју је плаћен. У међувремену, у Србији скоро 1/2 (48%) испитаника каже да се унапред зна колико новца мора да се уплати и како треба да се уплати да би се добио одговарајући јавни сервис, па је то рутински процес који се сматра нешто уобичајено и постало је део културе администрације земље.

Косово, као што се види у анализи табеле 1, има другачији приступ јер већина испитаника (39%) бира опцију *Не знам/одбија да одговорим*. На основу горњих налаза, можемо рећи да је Косово мање склоно феномену мита и да изгледа да има функционалнију администрацију. Наравно, постоје честице подмићивања које се јављају код 27% испитаника који бирају другу опцију и 26% оних који бирају прву опцију.

Слика 10. Могући сценарији за подмићивање

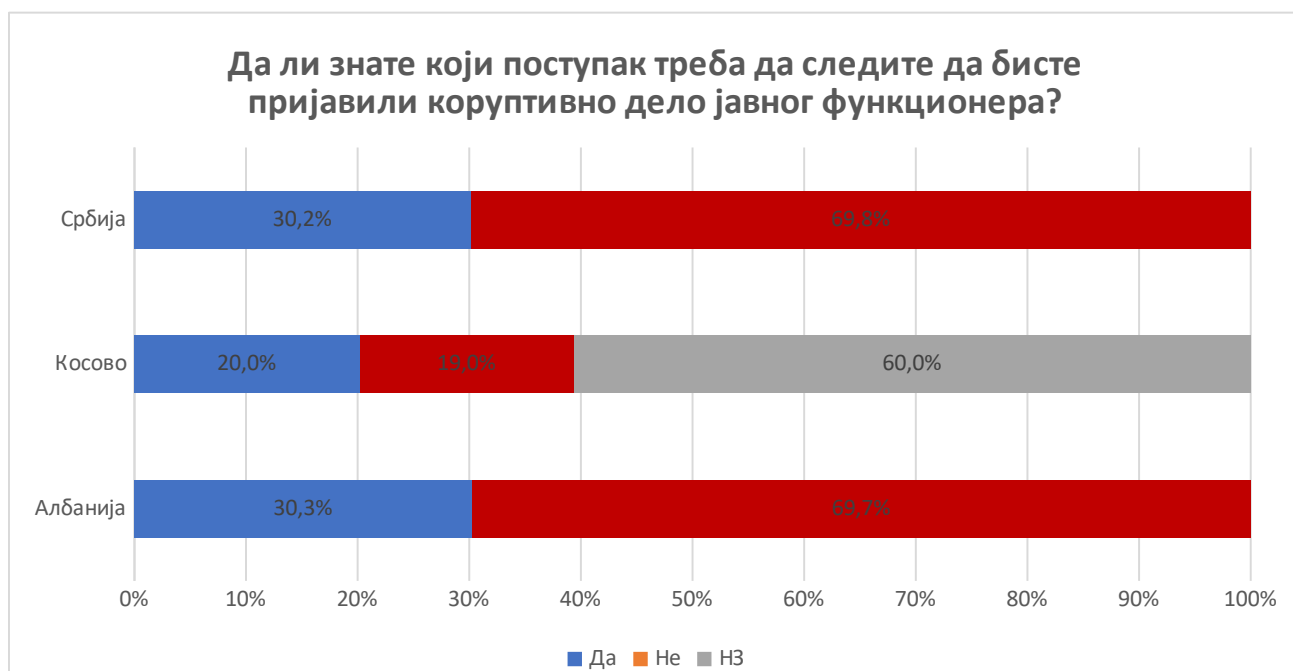

2. ПЕРЦЕПЦИЈА ЈАВНОСТИ О ПОСТУПЦИМА ПРИЈАВЕ КОРУПЦИЈЕ

Познавање процедура за пријаву коруптивних радњи један је од главних стубова успеха у борби против њих. Из тог разлога, грађани су упитани да ли запослени у јавној управи знају пут којим би требало да пријаве коруптивно дело (Слика 11).

Подаци који произилазе из овог питања су заиста забрињавајући јер 69,7% испитаника у Албанији и 69,8% испитаника у Србији нема информације о процедурама пријављивања. Само 20% испитаника на Косову, 30,2% у Србији и 30,3% у Албанији има сазнања о процесу. Очигледно, упркос напорима влада да финансирају програме транспарентности институција, чини се да је њихова ефикасност веома ниска. Неинформисаност и незнање грађана погодна су станиште за формирање и опстанак коруптивних радњи.

Слика 11. Процес пријаве корупције

Оно мало грађана који су имали сазнања о процесу пријављивања коруптивних радњи замољени су да оцене неке аспекте процеса на скали од 1 до 5, где 1 – уопште се не слаже, а 5 – потпуно се слаже (Табела 2). Први аспект који је од вас затражено да оцените је ефикасност кроз изјаву у којој се наводи да је процес био веома ефикасан, из чега произилази да се велики број испитаника у Србији (61%) и Албанији (60%) не слаже и потпуно не слаже. са афирмацијом. Док се чини да је тренд на Косову другачији где већина (36%) одлучује да не одговори, али 26% испитаника се слаже и потпуно се слаже са тврдњом.

Друга констатација о процесу који су испитаници морали да оцењују односи се на његову лакоћу, из чега испада да се 63% испитаника у Србији не слаже и потпуно не слаже са тврдњом; Са тврдњом се слаже и потпуно се слаже 44% испитаника у Албанији, док 45% испитаника на Косову бира да не одговори. Очекују се различите бројке за ову изјаву, с обзиром да су процеси различити у различитим областима и државама, па самим тим ни став грађана није исти.

Што се тиче заштите извештача од „одмазде“, велики број испитаника изјављује да се уопште не осећа заштићено, оцењујући изјаву скалом не слажем се/потпуно се не слажем (68% у Србији, 63% у Албанији и 35% на Косову). Осећај рањивости према другој особи која је извршила коруптивно дело у већини случајева гура особу која је пријавила да не заврши процедуру пријављивања, остављајући у ствари неефикасан процес.

Запажено је да испитаници на Косову имају начин да одговоре на питања о процесу извештавања, где у анализи изнад (Слика 11) имамо цифру од 60% грађана Косова који су изабрали да не одговарају. Исти тренд се наставља иу овом делу, где је за сваку тврдњу највећи број испитаника који су изабрали опцију Не знам/одбијам да одговорим. Ово оклевање може произаћи из чињенице да грађани Косова нису упознати са овим процесом и да постоји значајна потреба за информисањем друштва, не само на Косову, већ и у друге две земље.

Табела 2. Евалуација процеса извештавања

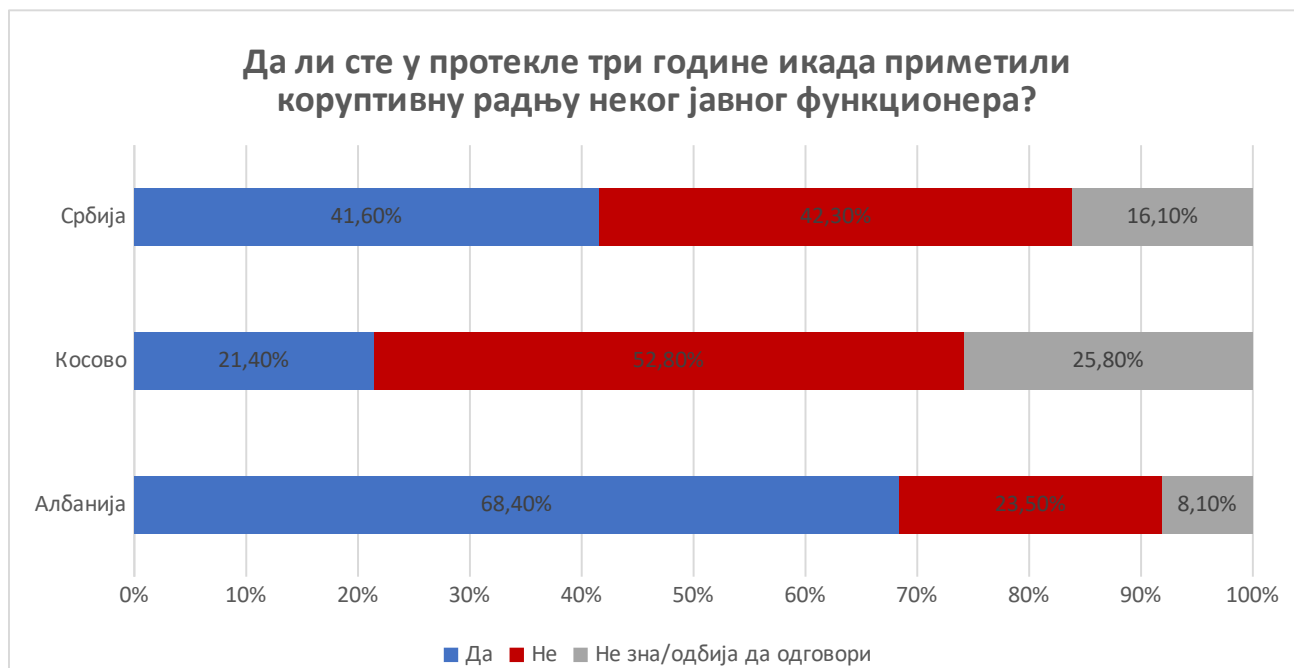
Како бисте оценили процес пријаве корупције?												
Држава	Потпуно се не слажем / Не слажем се			Равнодушни			Потпуно се слажем/слажем			Не знам/одбијам да одговорим		
	АЛ	КСК	РС	АЛ	КСК	РС	АЛ	КСК	РС	АЛ	КСК	РС
Процес је веома ефикасан	60%	17%	61%	24%	21%	15%	16%	26%	19%	1%	36%	50%
Процес је веома једноставан	26%	18%	63%	26%	27%	15%	44%	10%	18%	3%	45%	10%
Узбуњивач је добро заштићен од потенцијалног узнемиравања	63%	35%	68%	26%	19%	9%	16%	5%	18%	5%	41%	6%

2.1 Стопа извештавања и главни фактори утицаја

Грађани су упитани да ли су се икада сусрели са сумњом на коруптивна дела запослених у администрацији (Слика 12), из чега произилази да се већина испитаника у Албанији (68,4%) и један део у Србији (41,6%) сусрела, а добар део испитаника на Косову (52,8%) и део у Србији (42,3%) нису. На сва питања, међутим, грађани Албаније се осећају слободније од притиска власти да одговоре од грађана Србије и Косова, или су можда информисанији од њих.

Косово и Србија имају значајан број испитаника који се одлучују да не одговоре, односно 25,8% односно 16,1%, што показује да у овим земљама постоји корак до одговора, стога су бројке

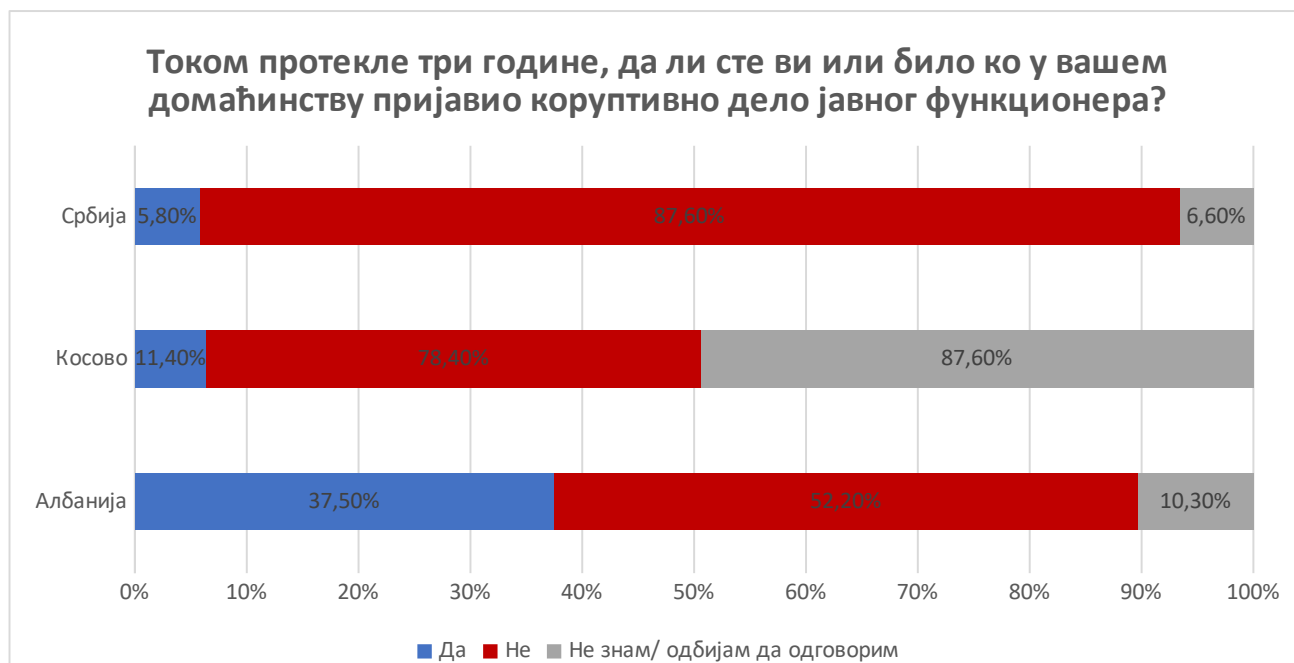
Албаније такође у нескладу са њима.

Грађани су упитани да ли су они сами или било који члан породице пријавили неко коруптивно дело запослених у администрацији током последње три године (Слика 13), из чега произилази да већина испитаника из три земље није пријавила коруптивно дело, односно 87,6% у Србији, 78,04% на Косову и 52,2% у Албанији.

Међутим, Албанија има највећи број испитаника који су потврдили да су пријавили (37,5%). Ова цифра може доћи као резултат начина на који су званичници тражили мито где је у Албанији то генерално тражио сам званичник (анализирано горе) и овај директан начин се понекад не очекује и показује директан недостатак интегритета и доводи до моменталног пријављивања.

Слика 13. Пријављивање коруптивних радњи

На избор да се случајеви корупције не пријаве утичу различити разлози, па је од испитаника затражено да процене *разлоге непријављивања* на скали од 1-5 где 1 – *уопште не утиче*, а 5 – *утиче на мноо*.

У Албанији и Србији, испитаници оцењују чињеницу да се случајеви не могу доказати као најутицајнији узроци (оцењујући их као много утицаја) (66% у Албанији и 62,9% у Србији); чињеница да не би било напора ни да је одлука донета (73,7% у Албанији и 66,7% у Србији) и бриге које долазе као последица освете (76,2% у Албанији и 82,8% у Србији).

Високе бројке страха од одмазде су изузетно забрињавајуће јер показују изражен недостатак интегритета званичника у ове две земље, што доводи до сукцесивних проблема који су директно или индиректно повезани са проблемима истакнутим у целом извештају о корупцији/некорупцији. извештавање итд.

У међувремену, на Косову су испитаници резервисанији, јер више од половине њих бира да не одговара или остане равнодушно на постављена питања. Ова индиферентност може произаћи из чињенице да је иу претходним питањима Косово имало највећу тенденцију испитаника да изабере опцију *Не знам/одбијам да одговорим*, што значи да може настати као резултат недостатка информација о цео процес општег пријављивања случајева сумње на корупцију.

Чак и за ове показатеље, број људи који немају знања је веома висок у поређењу са друге две земље.

Табела 3. Узроци непријављивања случајева корупције

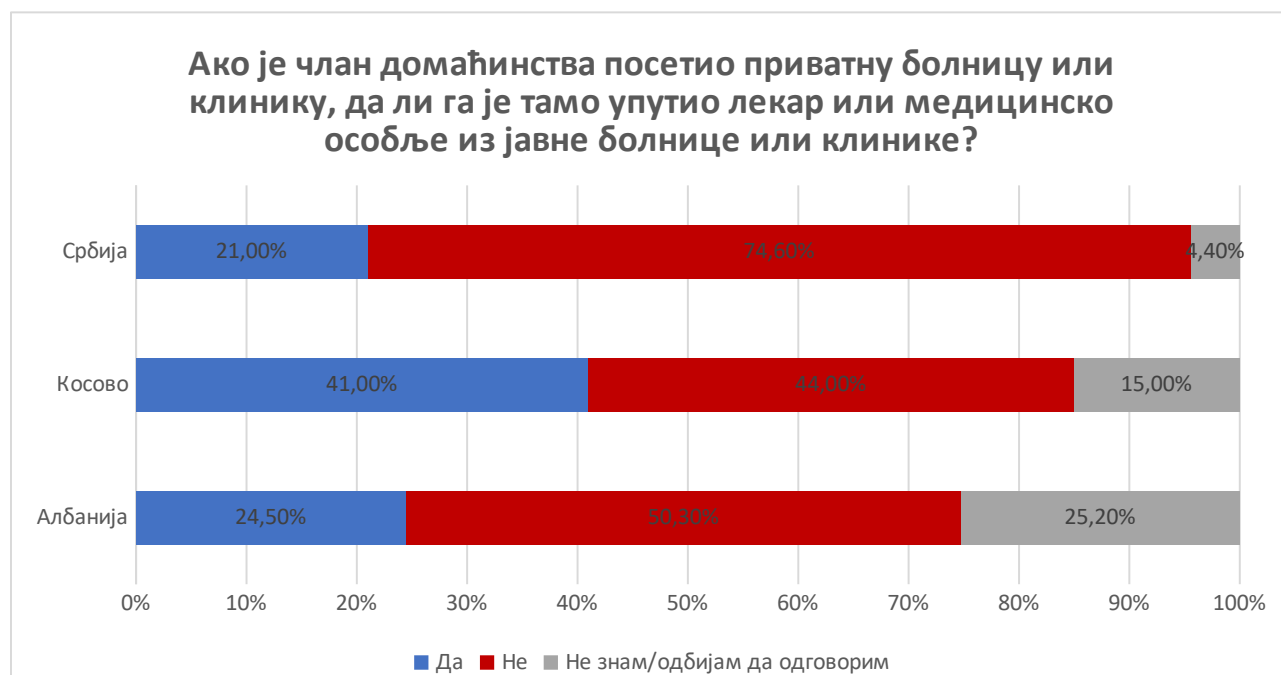
Главни разлози који утичу на непријављивање случајева корупције												
	Утиче на то / утиче много			Равнодушни			Утиче мало / Уопште не утиче			Не знам		
	АЛ	КС	РС	АЛ	КС	РС	АЛ	КС	РС	АЛ	КС	РС
Држава												
Не знам где да пријавим	53,2 0%	17%	65,1	7,3%	25%	8,8%	33,3%			6,0%		4,6%
Случајеви се не могу доказати	66%	13%	62,9	9,8%	25%	17,0	18,5 0%			5,8%		13,0%
Процес је превише сложен и дуг	53,9 0%	11%	64,0	10,9	23%	18,5	27,9 0%			7,3%		11,7
Корупција је веома честа	52,7%	14%	57,2%	11,4%	28%	8,8%	30,7%			5,1%		23,0%
Мито се може оправдати тренутном економском ситуацијом	44,4%	14%	51,2%	7,8%	24%	10,2%	41%			6,9%		22,5%
Не може се водити истрага о извештају	66,2%	14%	43,3%	8,7%	21%	21,0%	15,8%			9,4%		22,1%
Извршења не би било ни да се одлука донесе	73,7%	14%	66,7%	8,0%	20%	11,5%	12,9%			5,3%		16,3%
Забринутост због потенцијалног узнемиравања и одмазде	76,2%	11%	82,8%	6,2%	31%	2,9%	12,3%			5,3%		11,3%

2.2 Главни проблеми u вези са основним јавним услугама

Забрињавајућа појава са којом се грађани сусрећу када треба да потраже медицинску помоћ је упућивање лекара државних болница на приватне где би могли да се запосле. Из тог разлога, испитаници су упитани да ли су се они или неко од чланова њихове породице икада сусрели са овим феноменом (Слика 15). Највећи број испитаника који су се сусрели са овим феноменом регистрован је на Косову са нешто мање од $\frac{1}{2}$ (41%), затим у Албанији (24,5%) и Србији (21%).

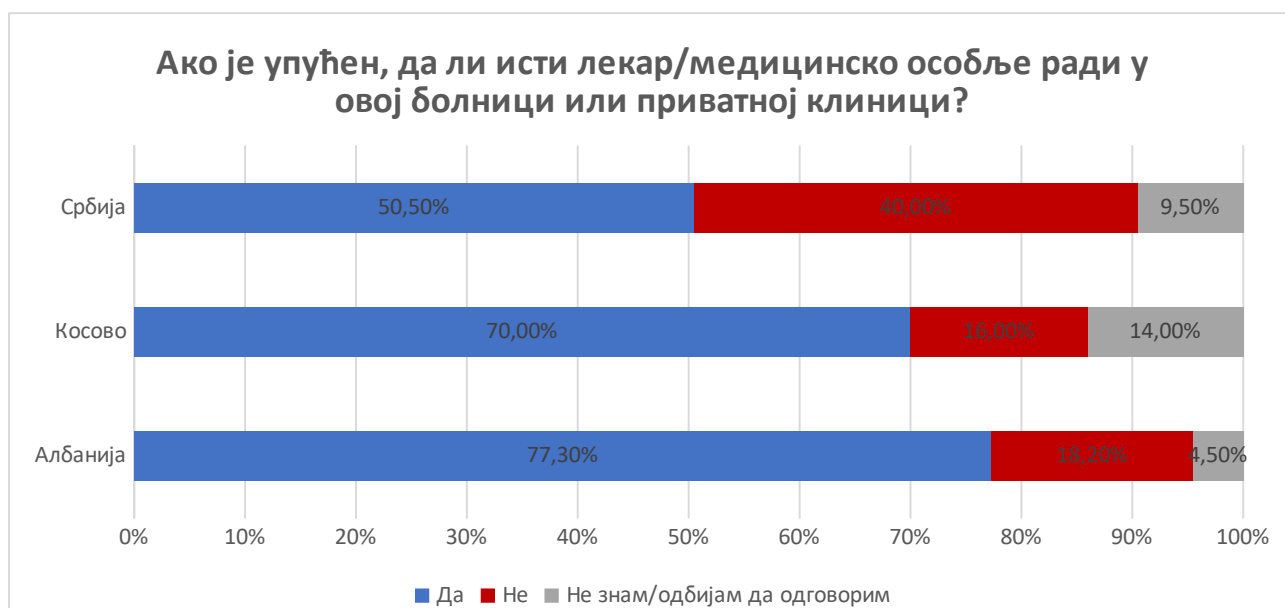
Ове бројке показују да постоје злоупотребе од стране медицинског особља за своје личне користи приморавајући пацијенте да плате услугу коју би могли добити бесплатно у државној болници. Међутим, позитивна страна је чињеница да је већина испитаника изјавила да се није сусрела са овим феноменом (74,6% у Србији, 50,3% у Албанији и 44% на Косову).

Слика 14. Упућивање у приватне болнице

Да бисмо наставили са анализом упућивања у приватне болнице, испитаници који су изабрали да су се сусрели са феноменом упућивања у приватне болнице упитани су да ли су се сусрели са истим особљем у приватној болници у коју су упућени (Слика 15). Бројке показују да се добар део испитаника сусрео са истим особљем када је посетио приватну болницу (77,3% испитаника у Албанији, 70% на Косову и 50,5% у Србији). Ове алармантне бројке потврђују горњи закључак да медицинско особље користи пошту и упућује пацијенте да примају плаћене услуге у приватним болницама у којима особље које упућује има своје бенефиције, манипулишући њима изговорима за боље услове у собама, креветима, особљем итд. .

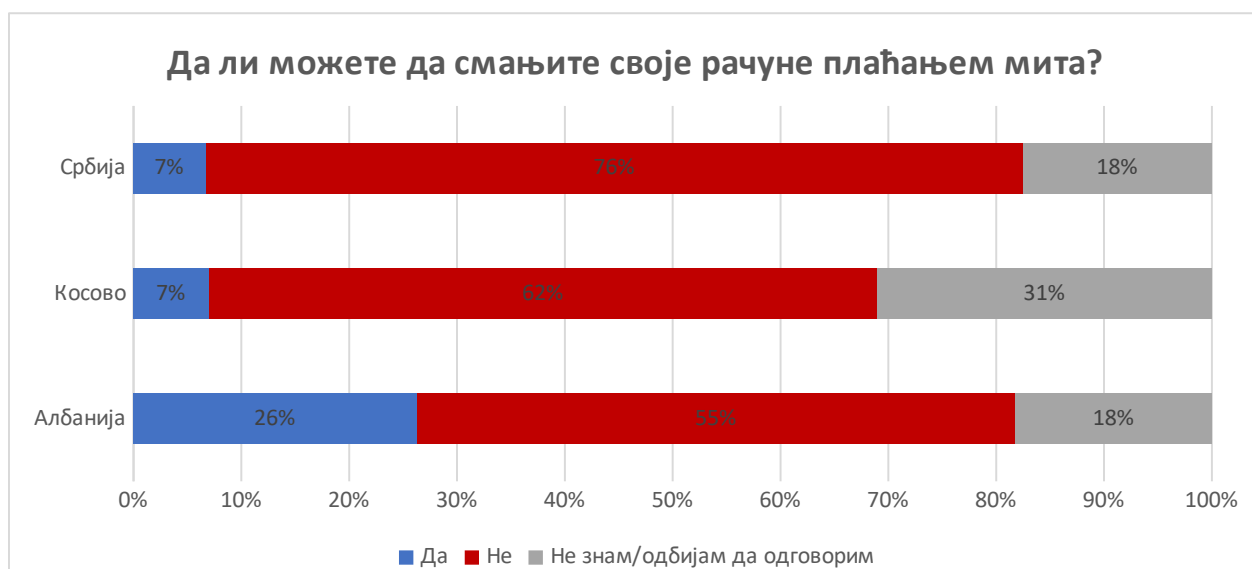
Слика 15. Препоруке и особље

Поред медицинских услуга, још једна веома битна услуга за грађане је обезбеђивање воде и струје. Да би се измерио ниво корупције за ове услуге, грађани су упитани да ли могу да смање рачуне за воду и енергију давањем мита (Слика 16), од чега већина испитаника (75,8% у Србији, 62% на Косову и 55% у Албанија)) наводе да то није могуће. У Албанији је ситуација мало забрињавајућа јер скоро 1/3 (26%) испитаника изјављује да може да смањи рачуне давањем мита, за разлику од нижих процената у друге две земље (7% на Косову и 6,7 % у Србији).

Још нешто вреди помена је чињеница да смо приметили да значајан број испитаника не одговара на ово питање (31% на Косову, 18% у Албанији и 17,5% у Србији). Ово оклевање може произаћи из страха да се оне могу открити, а у неким земљама се манипулације или крађе које се спровode за ове услуге кажњавају новчаним или чак затворским казнама.

Слика 16. Смањење рачуна кроз давање мита

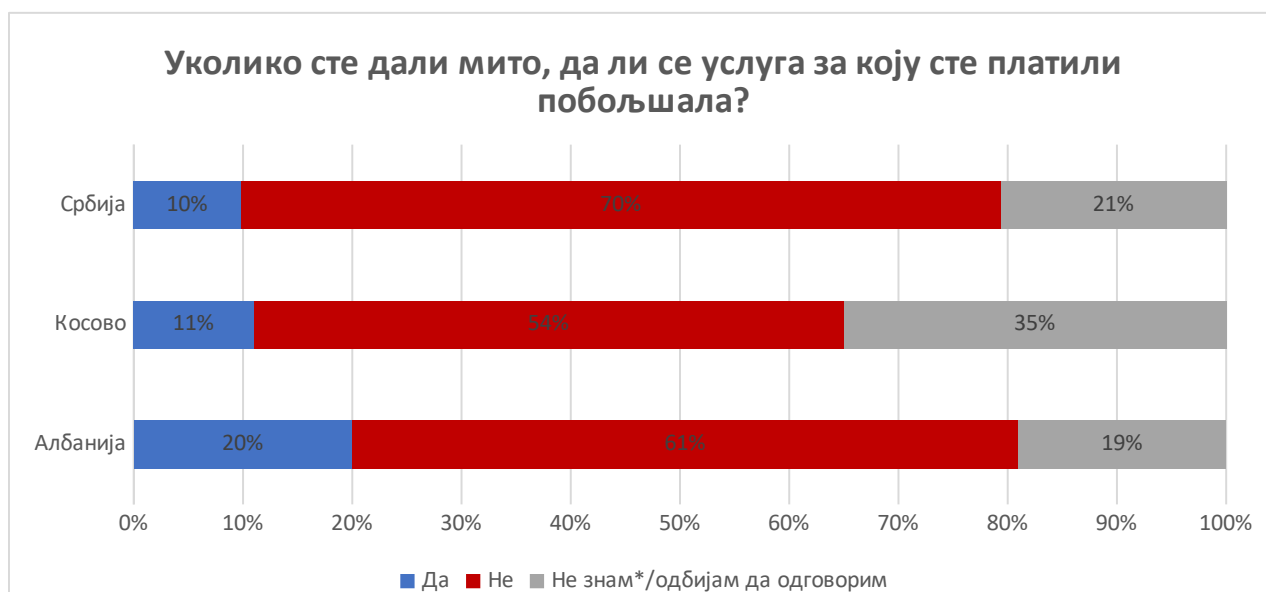

Да бисмо наставили анализу услуге водоснабдевања и снабдевања енергијом, грађани су упитани да ли плаћање мита побољшава одрживост услуге (Слика 17).

Добар део испитаника (69,6% у Србији, 61% у Албанији и 54% на Косову) наводи да се то не дешава. Албанија прати исти тренд као и претходно питање, настављајући да има највећи број испитаника који потврђују да давање мита води ка побољшању одрживости (20% у Албанији наспрам 11% на Косову и 9,8% у Србији). Овакав приступ грађана Албаније који верују да постоји побољшање услуге, гура их да више иду ка давању мита, што је и изражено у горњој анализи.

Чак иу овом случају, значајан број испитаника одлучује да не одговори (35% на Косову, 20,6% у Србији и 19% у Албанији). Настављајући са претходним образложењем, страх од кажњавања доводи до тога да испитаници буду резервисани у одговорима.

Слика 17. Погоршање стабилности услуге након плаћања мита

3. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

3.1. Неки главни закључци

Корупција и даље остаје у забрињавајућем броју у перцепцији грађана, где више од $\frac{3}{4}$ испитаника у свакој земљи (80,4% у Албанији, 74,6% на Косову и 79,4% у Србији) сматра да је то озбиљан и веома озбиљан проблем за град. Са више песимизма гледа на напредак у последњих 10 година у Албанији и Србији, где више од половине испитаника (71,7% у Албанији и 57,9% у Србији) оцењује да је лошији и много гори него пре 10 година.

Испитаници у све три земље „криве” углавном постоје као група која више практикује корупцију (одабрало их је 58% испитаника у Албанији, 52% на Косову и 46% у Србији).

Политичка воља влада земаља за борбу против корупције где је студија спроведена сматра се веома малим бројем (72% испитаника у Албанији не верује у политичку вољу владе, 66% у Албанији и 36% на Косову).

Најгоре влада у борби против корупције оцењује као неефикасне скоро $\frac{1}{2}$ испитаника у Албанији и Србији (58% у Србији и 51% у Албанији) и скоро $\frac{1}{3}$ испитаника на Косову (33%).

Скоро половина испитаника у Албанији и Србији наводи да су морали да плаће мито да би добили основне услуге, дозволе или лиценце, да би убрзали судске процесе или да би ревидирали порезе. На Косову се овај феномен сусреће ређе и испитаници су у већини случајева одлучили да не одговарају.

Главни сценарио плаћања мита у Албанији је директан или имплицитан захтев званичника, што потврђује $\frac{1}{3}$ испитаника (34%). Док скоро половина испитаника у Србији (48%) потврђује да унапред зна колико и како треба да се изврши уплата, без потребе да се расправља. На Косову се чини да су ствари 50/50 између два горња сценарија (26% први сценарио и 27% други сценарио).

Огромна већина испитаника у три града не зна који процес треба да се примени да би се пријавио коруптивни чин (69,8% у Србији, 69,7% у Албанији и 19% на Косову).

Више од $\frac{1}{2}$ испитаника у свакој од земаља оцењује систем пријављивања корупције неефикасним, компликованим и осећају се рањивим на моћне одмазде које могу доћи као резултат пријављивања. Испитаници на Косову углавном бирају да остану равнодушни или да не одговарају на питања овог типа.

$\frac{1}{2}$ - $\frac{2}{3}$ испитаника (87,6% у Србији, 78,04% на Косову и 52,2% у Албанији) никада није пријавило ниједан случај корупције са којим су се они или чланови њихових породица могли сусрести.

Главни разлози због којих грађани одлучују да не пријаве случајеве корупције су:

- Тешко је доказати/познати доказе да се случај заиста догодио;
- Нема најора да се побољша чак ни у случајевима када се доносе одлуке;
- Забринутост која долази као резултат страха од моћних одмазда;

Један део испитаника на приватне клинике упућују лекари државних болница у које се обраћају да би добили неопходну услугу иу овим случајевима упут више од половине испитаника (77,3% у Албанији, 70% на Косову и 50,5% испитаника). % у Србији) потврђују да су срели исто особље на приватној клиници на коју су упућени.

3.1. Неке кључне препоруке испитаника

Град Драч (Албанија)	Град Липљан (Косово)	Смедерево (Србија)
<ul style="list-style-type: none"> • Препорука која је добила највеће одобравање у смислу сагласности грађана је „Сви јавни службеници морају да потпишу кодекс понашања који показује принципе понашања са грађанима“. • Објављивање права грађана у свим канцеларијама је још једна политика коју испитаници преферирају и коју сматрају вредном. 80,09% испитаника сматра да би имплементација овакве препоруке била прилично ефикасна или веома ефикасна . • Испитаници (79,3%) сматрају да поред кодекса понашања и постављања права треба применити и бољу обуку јавних службеника како би им стекли потребна знања и вештине како би укупан квалитет услуга које добијају од јавног сектора резултирају значајним повећањем. • Имајући у виду две горе наведене препоруке, видимо да сви правци воде ка томе да постоји недостатак адекватног понашања администрације, као и неопходне обуке коју би ово особље требало да има. Као превентивну мјеру, потребно је да грађани буду упознати са својим правима тако што ће им омогућити да буду постављени у свим канцеларијама . • У складу са претходним одговорима, чини се да испитаници виде повећање плата као најбољи начин да се спречи корупција. Односно, 76,6% испитаника сматра да би ова мера била <i>прилично ефикасна и веома ефикасна</i>. • На основу ниске стопе притужби, испитаници препоручују да се развију бољи жалбени и жалбени поступци за грађане (74,4% испитаника), као и боље и функционалније процедуре за подношење притужби у судовима на поступке јавних службеника (72,1% испитаника).). 	<ul style="list-style-type: none"> • Међу основним препорукама грађана су оне које се односе на озбиљност поступања по притужбама . Тренутно је веома раширен утисак да се проблеми са којима се грађани сусрећу у конфронтацији са институционалном осовином, укључујући коруптивне праксе и могуће тренутне злоупотребе, готово у већини случајева не третирају озбиљно. • Грађани препоручују већу посвећеност јавних институција, да делују конкретно, брзо и да донесу конкретне закључке у вези са притужбама или оптужбама , као и да обавештавају грађане о епилогу тих притужби, као неопходност повећања њиховог поверења у жалбу. • Грађани општине Липљан у одређеној мери корупцију доживљавају као обичну појаву, нешто што постоји као затворен однос између актера коруптивне праксе, што је као појаву такође тешко аргументовано и као резултат тога има демотивацију. захтевати одговорност у случајевима када се корупција јавља као култура и радна пракса. • Главна препорука која произилази из перцепције грађана општине Липљан је да се повећа институционална ефикасност у поступању по пријављеним случајевима, као прилика за подизање свести грађана за смелије и брже пријављивање незаконитих послова и пракси. 	<ul style="list-style-type: none"> • Препорука која је добила највећу сагласност (просечна оцена 4,55) у погледу сагласности грађана је „Појачање контрола и казни за јавне функционере“. Ова препорука је на првом месту реформских мера за унапређење локалне управе. • Највећи значај грађани дају препоруци за пооштравање и кажњавање државних службеника (25,8%), на другом месту је: Повећање зарада државних службеника (21,4%). • Грађани су свесни да носе добар део одговорности за постојање корупције у пружању јавних услуга и јер се изјашњавају (12,8 одсто) да „треба применити строге казне за оне грађане који дају мито запосленима у јавном сектору “ и ово је позитиван показатељ њихове свести и успеха у борби против корупције.

РЕФЕРЕНЦЕ

1. Систем за праћење корупције (ЦМС), СЕЛДИ (2021), доступно на: <https://seldi.net/cms-data/cms-methodology/>
2. Главни налази ЦМС-а за последњу годину имплементације (2021), доступни на: https://acer.org.al/wp-content/uploads/2021/09/ACER_SELDI_ENG_CMS-2021-FINAL.pdf
3. Индекс перцепције корупције (ЦПИ), Transparency International (2022), доступан на: <https://rm.coe.int/16806ed5af>
4. Перцепција корупције у Грузији, Општа анкета јавности, доступно на: <https://rm.coe.int/16806ed5af>
5. Worldwide Governance Indicators, Светска банка, доступно на: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>